

УДК 330.341.1(477)

ГЕОЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Н. С. Тершошкіна

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
пр-т Героїв Сталінграду, 9, м. Миколаїв, 54025, Україна. E-mail: phd_76@mail.ru

Проведено систематизацію взаємопов'язаних глобалізаційних викликів, які впливають на механізми реалізації національної інноваційної стратегії. Виокремлені та детально досліджені (в розрізі наслідків для сфери інновацій) специфічні тенденції глобалізації, процес переходу до VI технологічного укладу, зростання ролі людського капіталу. Здійснено оцінку впливу екзогенних факторів на механізми реалізації інноваційної стратегії.

Ключові слова: геоeкономіка, інноваційна стратегія, національне господарство.

ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ И РЕАЛИЗАЦИЮ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИННОВАЦИОННОЙ СТРАТЕГИИ

Н. Е. Терёшкина

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова
пр-т Героев Сталинграда, 9, г. Николаев, 54025, Украина. E-mail: phd_76@mail.ru

Проведена систематизация взаимосвязанных глобализационных вызовов, которые влияют на механизмы реализации национальной инновационной стратегии. Выделены и детально исследованы (в разрезе последствий для сферы инноваций) специфические тенденции глобализации, процесс перехода к VI технологическому укладу, роста роли человеческого капитала. Осуществлена оценка влияния экзогенных факторов на механизмы реализации инновационной стратегии.

Ключевые слова: геoeкономика, инновационная стратегия, национальное хозяйство.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Найважливішими рушіями розвитку країн світу останнім часом стають відносини, засновані на міжнародних економічних закономірностях та зв'язках. Це призводить до ускладнення умов, в яких приходиться існувати економічним системам і комплексам галузей виробництва кожної країни, до трансформації взаємозв'язків між національними економіками на зовнішній арені, якісно і кількісно підвищує конкуренцію між країнами на світовому ринку. Поступово баланс між зовнішніми та внутрішніми чинниками впливу на національні економіки переміщується в бік переважного значення зовнішніх. Неухильно підсилюється вплив екзогенних чинників, які обумовлені інтенсифікацією геоeкономічних процесів.

Який фактор є головним для інноваційного потенціалу держави? Відповідь дати неможливо навіть у традиційних парникових умовах існування. Для різних країн (розвинених, що розвиваються, країн перехідної економіки), по-різному орієнтованих економік (високотехнологічних, сировинних тощо) в якості таких можуть бути названі цілком різні фактори, їхні складові, набори і сукупності. Актуальні ж сьогодні процеси геоeкономічних взаємозв'язків вносять значні корективи в питому вагу того або іншого фактора.

Отже, конкурентоздатність національної економіки стає залежною головним чином від об'єднаних результатів державної інноваційної політики і світових геоeкономічних тенденцій. Прерогатива впливу на інноваційний розвиток країни належить екзогенним факторам.

З економічної точки зору, те, як геоeкономічні процеси відбиваються на національній економіці, виявляється в багатьох відносинах, але, як правило, основні точки впливу зосереджені в сфері торгівлі,

інвестицій та інновацій. Зниження торговельних бар'єрів дозволяє збільшити обмін товарів і послуг між країнами. Цей процес полегшується досягненнями в галузі інформаційних і комунікаційних технологій. В таких умовах нові ідеї швидше приносять свої плоди, інтенсивніше, ніж у минулому, розробляються нові технології. Більш того, як ніколи раніше, знання стало важливим фактором, що визначає багатство народів. Важливість знання і людини, яка є його носієм, змістила акцент на інноваційні системи і науково-дослідні інститути. Геоeкономічні процеси зробили інновації більш значимими, чим раніше – навіть країни, що розвиваються, вже не можуть зневажати активним становленням власної інноваційної сфери. Інноваційні системи для таких країн можуть бути використані як найважливіший інструмент розповсюдження ідей і знань з метою отримання вигоди від геоeкономічних процесів.

Практичний досвід показує, що торгівля, інвестиції й інновації під час несуть не тільки економічний розвиток, але більш високі стандарти конкурентного ринку і захисту навколишнього середовища. Дійсно, країни, що розвиваються, як правило, встановлюють більш високі стандарти, як тільки вони одержують шанс зробити це. Глобалізацією і більшою відкритістю економіки для світу держава може повною мірою скористатися тільки за наявності надійних ринкових інститутів, що допомагають перерозподіляти доходи від відкритої торгівлі, інвестицій, трансферу технологій тощо.

Дослідженнями впливу світових процесів на формування і реалізацію національної інноваційної стратегії, питання щодо обрання шляхів стратегічного розвитку країн на інноваційній основі, визначення факторів впливу на механізми

стратегічного управління постійно перебувають у центрі уваги зарубіжних та вітчизняних науковців, а саме Гапоненко Н., Глазьєва С., Гохберга Л., Завліна П., Яковца Ю., Гейця В., Семиноженка В., Федулової Л. та ін.

Разом з тим, питання виявлення та систематизації гео економічних факторів впливу на формування і реалізацію інноваційної стратегії в системі управління національною економікою були і залишаються найбільш складними й такими, що потребують серйозного наукового вивчення та обґрунтування. Саме цим питанням й присвячена дана стаття.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Зовнішні виклики сучасного етапу розвитку українського суспільства – економіко-фінансова нестабільність; соціальні процеси, пов'язані з глобалізацією; величезні потоки міграції населення; невідповідність традиційних громадських інститутів фактичним умовам та ін. актуалізують необхідність вироблення адекватних відповідей, однією із яких є саме інноваційна стратегія.

При формуванні і реалізації інноваційної стратегії, як і будь-якої іншої, необхідно враховувати фактори зовнішнього і внутрішнього впливу, що будуть змушувати підстроювати стратегію і механізми її реалізації під тенденції змін цих факторів. Причому зовнішні та внутрішні фактори рівноцінно важливі не тільки на стадії формування стратегії, але і на стадії її реалізації. Так, спрощена модель досягнення економічною системою поставленої стратегії (рис. 1) показує, що протягом всього процесу її реалізації під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів відбувається систематичне коригування подальших дій.

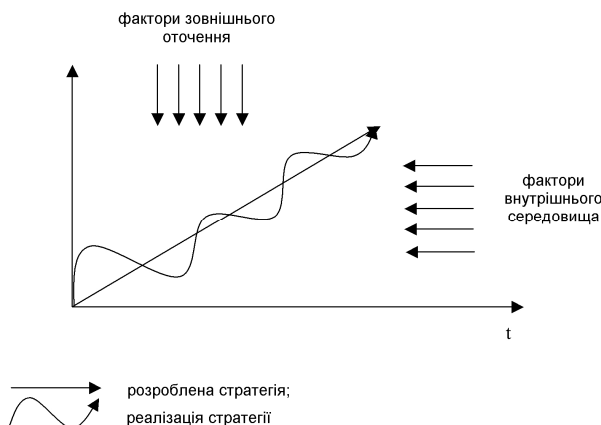

Рисунок 1 – Спрощена модель реалізації стратегії економічної системи в часі

Джерело: *розроблено автором.*

Якщо погодитися з твердженням Б.О. Виноградова, що «з точки зору стратегічного управління глобалізація представляє собою ієрархічну фінансово-економічну та геополітичну піраміду, наверху якої знаходяться провідні країни і міжнародні організації, реально керуючі світом» [1], то аналіз впливу зовнішніх факторів стає більш важливим і актуальним навіть у порівнянні з дослідженнями внутрішніх факторів.

Створення стратегії, причому саме інноваційної стратегії країни, є її основною задачею, яка забезпечить сталий розвиток держави та високу якість життя населення. З цим погоджується М. О. Кизим, який зазначає, що «формування нової глобальної архітектури світу ставить Україну перед жорсткими геополітичними, геостратегічними та гео економічними викликами, відповіді на які повинні міститися в стратегії розвитку України і в стратегіях розвитку її регіонів» [2].

Основними зовнішніми факторами впливу на реалізацію стратегії, як вже зазначалося вище, є сучасні тенденції глобалізації. Основною проблемою глобалізації є те, що вона послаблює роль держави, ставить її в залежність від більш розвинених країн. Негатив полягає в тому, що держави, які мають слабо розвинені вищі органи державної влади та інститути регулювання економіки, є погано підготовленими для того, щоб узяти на себе витрати глобалізації, в той час як країни із сильними інститутами мають можливість спрямовувати процес глобалізації в своїх інтересах. Без створення сильних інститутів на національному рівні – в тому числі незалежної й ефективної судової системи, сильного парламенту і підзвітних керівників, без заможної соціальної політики, охорони здоров'я, освіти, без системи соціального забезпечення – існує занадто багато ризиків того, що результати глобалізації будуть розподілятися нерівномірно серед населення. Стає ясно, що одна з основних причин неспроможності, яка є характерною для низки держав – в основному країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою – це інституціональна слабкість і неефективність системи державного управління. Крім того, зниження ролі держави в ключових соціальних областях і скорочення чисельності населення, що спостерігається в багатьох країнах, які розвиваються, а також недостатня увага до зміцнення політичних і економічних інститутів, робить багатьох з них неготовими до вирішення складних задач і швидкого пристосування до глобалізації.

Вплив глобалізації на реалізацію інноваційної стратегії є складним і неоднозначним, він має як негативні, так і позитивні ефекти. Збільшення імпорту і прямих іноземних інвестицій, викликаних зменшенням торговельних бар'єрів, активізує конкуренцію на внутрішньому ринку і знижує внутрішню рентабельність. Це призводить до підвищення ефективності виробництва, в тому числі за рахунок нових техніки і технологій. Так глобалізація й інновації можуть бути пов'язані один з одним прямопропорційно. З іншого боку, це співвідношення може бути цілком протилежним, тому що держава повинна витратити кошти на НДДКР для створення нових продуктів і нових виробничих процесів, а їхнє повернення залишається вкрай невизначеним. Може мати місце консервативна тенденція – інноватори будуть орієнтуватися тільки на освоєння імпортової технології в місцевих умовах. Отже, відносини між глобалізацією та інноваційним процесом можуть

бути негативними. Між цими двома протилежними відносинами може існувати середнє положення, засноване на тому, що глобалізація дозволяє країнам, що розвиваються, здійснити стрибок у виробництві без того, щоб проходити тривалий і дорогий процес відкриття ідеї, відразу звертаючись до технологій, розроблених в інших місцях, і впроваджуючи їх на практиці після деякої модифікації.

Одним з основних показників відкритості національних економік і впливу на формування і реалізацію інноваційної стратегії можна виділити приплив прямих іноземних інвестицій. Його зростання у світі пов'язане з такими основними факторами:

1. Технологія. Телекомунікації і транспортні засоби зробили більш легким здійснення економічних зв'язків на великих відстанях. Якщо в 1960-х трансатлантичні телефонні лінії могли здійснити підтримку лише менше ста одночасних викликів між Європою і Сполученими Штатами, то сьогодні супутники та інша телекомунікаційна інфраструктура здатні впоратися з десятками мільйонів сеансів зв'язку одночасно. Електронна пошта, телеконференції, падіння вартості авіаквитків також внесли значний вклад у зростання прямих іноземних інвестицій. Зміни в практиці, як правило, викликані змінами в можливостях, і ці нові методи спілкування, безперечно, сприяють економічній інтеграції.

2. Можливості отримання високих прибутків. У 1980-х і початку 1990-х низка країн у Східній Азії (такі як Гонконг, Індонезія, Японія, Південна Корея, Малайзія, Сінгапур, Тайвань, Таїланд) почали бурхливе економічне зростання, в деяких випадках досягаючи з кожним роком дворазового збільшення свого ВВП на душу населення. Ці країни досягли такого феноменального зростання на фундаменті значної інтеграції до світової економіки. Зокрема, тут мало місце експортно-орієнтоване зростання. Інвестори з усього світу зрозуміли, що доступ до азійських ринків та їхніх торговельних партнерів може допомогти їм досягти набагато більш високої віддачі від своїх інвестицій, чим вони могли б одержати в своїй країні.

3. Розпад СРСР. Закінчення холодної війни вплинуло на міжнародну фінансову лібералізацію. По-перше, багато країн, які раніше функціонували в соціалістичних моделях економічного планування, здійснили поворот до ринкової економіки. Спроби приватизувати державні підприємства і зміни в економічній політиці були більш сприятливими для капіталовкладень, зробили економіки таких країн більш привабливими для потенційних інвесторів. Крім того, розпад Радянського Союзу також надав багатьом інвесторам набагато більше впевненості в політичній стабільності постсоціалістичних країн у цілому. Побоювання експропріації іноземних активів через політичні обставини знизилася.

4. Фінансова лібералізація. До 1970-х років багато країн, включаючи США, підтримували жорсткі обмеження на права компаній і приватних осіб інвестувати за кордон, на покупку іноземних

цінних паперів, або навіть на обіг іноземної валюти. Багато з цих обмежень були введені в дію після Великої депресії 1930-х років. Проте, на початку 1970-х років, США відмовилися від золотого стандарту, і колишня система фіксованої обмінної ставки між іноземними валютами була змінена. Крім того, багато обмежень на рух міжнародного капіталу були зняті, що зробило покупку іноземних цінних паперів для інвесторів набагато простішою. Фінансова лібералізація була найбільш прямим і, ймовірно, найбільшим показником зростання міжнародних інвестиційних потоків протягом останніх декількох десятиліть.

Динаміка індикатора глобалізації – показника прямих іноземних інвестицій наведена на рис. 2.

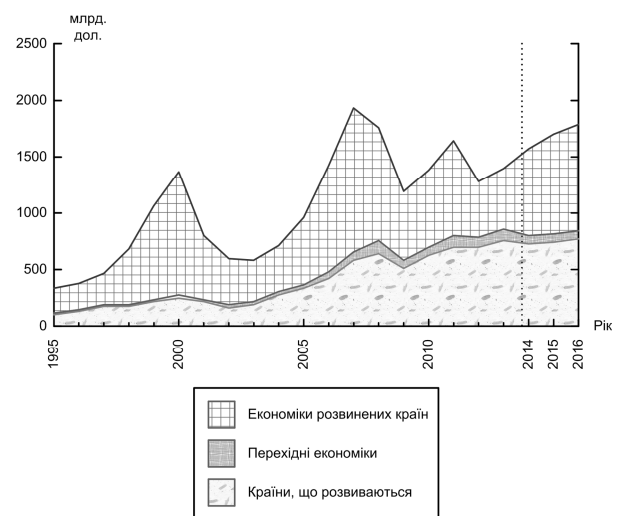

Рисунок 2 – Приток прямих іноземних інвестицій у світі, млрд. дол. США [3]

З рис. 2 видно, що приток прямих іноземних інвестицій зростає в усіх типах економічних систем та взагалі у світі. Конференція ООН з торгівлі і розвитку прогнозує цю тенденцію і надалі. Причому якщо спочатку домінували об'єми прямих іноземних інвестицій у розвинені країни світу, то після 2009 р. вони приблизно зрівнялися з аналогічним показником країн, що розвиваються.

Глобалізація економіки відкрила національні економічні системи для міжнародної конкуренції, але багато країн не готові до неї за всіма галузями і мають потребу в захисті для створення конкурентних переваг. Глобалізація стала невід'ємною рисою сучасної епохи, що вимагає пристосування національних економік до глобальних інституціональних правил поведінки.

Зазначене вище дає чітку уяву щодо напрямів майбутнього руху кожної окремої держави світу. Це підтверджує і подальший аналіз статистичних даних світових тенденцій. Наприклад, США в 2014 році збільшило фінансування НДДКР на державному рівні до 2,8% від ВВП (для порівняння в докризовому 2007 р. цей показник складав 0,99% від ВВП); Японія відповідно 3,4% від ВВП (у 2007 р. – 0,68%); Німеччина – 2,9% від ВВП (у 2007 р. – 0,74%); Росія – 1,5% від ВВП (у 2007 р. – 0,33%) [4, 5]. Загальносвітові темпи інвестування НДДКР

також з кожним роком зростають (рис. 3).

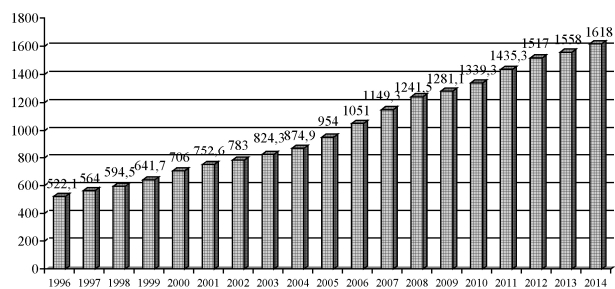

Рисунок 3 – Динаміка витрат на НДДКР у світі, млрд. дол. США [5, 6]

За даними WIPO (Всесвітньої організації інтелектуальної власності) за останні роки, не дивлячись на кризу, загальне число патентів також значно зросло. Рис. 4 показує загальну кількість патентних заявок, поданих у світі в період з 1995 по 2012 роки.

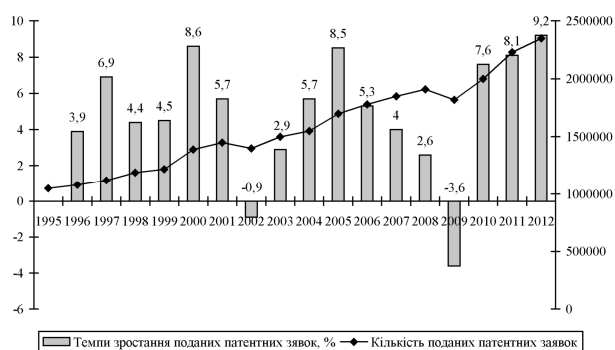

Рисунок 4 – Кількість поданих патентних заявок та темпи їх зростання у світі [7]

Число патентних заявок, поданих у світі склало 2,35 тис. у 2012 році і зросло на 9,2% у порівнянні з 2011 роком – це найвище значення за останні 18 років. Довгострокова тенденція в період з 1995 по 2012 роки показує безперервне зростання числа поданих заявок за винятком незначного зниження в 2002 році і більш явного падіння в 2009 році, всього кількість патентних заявок зросла більш ніж у два рази від їхнього рівня в 1995 році. Після падіння в 2009 році (-3,6%), кількість патентних заявок, поданих у світі, збільшилася протягом найближчих трьох років із прискоренням темпів зростання в 2010 році на 7,6%, а потім на 8,1% у 2011 році і 9,2% у 2012 р. Це відбулося в основному за рахунок швидкого зростання числа заявок, поданих у Китаї в останні роки.

Важливою умовою майбутнього розвитку є той факт, що розвинені країни світу переходять на VI технологічний уклад. Ядро нового технологічного укладу складають такі галузі як нано-, біо- та інформаційно-комунікаційні технології, причому вони використовуються не тільки окремо по одній, а й в різному сполученні із застосуванням досягнень в інших сферах науки і техніки. Саме ці технології дозволять сформуванню VI технологічного укладу, та на їх підставі очікується формування нових виробництв, поява проривних інновацій у різних

галузях, причому не лише новостворених, але й традиційних.

Сьогодні неухильно збільшується число країн світу, в технологічній структурі економіки яких зростає частка виробництв, що пов'язуються з VI технологічним укладом. Згідно відомостей, розрахованих за даними звітів компаній Frost&Sullivan та Lux Research, динаміку світових інвестицій в проекти, які тим чи іншим чином пов'язані з нанотехнологіями, можна навести наступним чином (рис. 5).

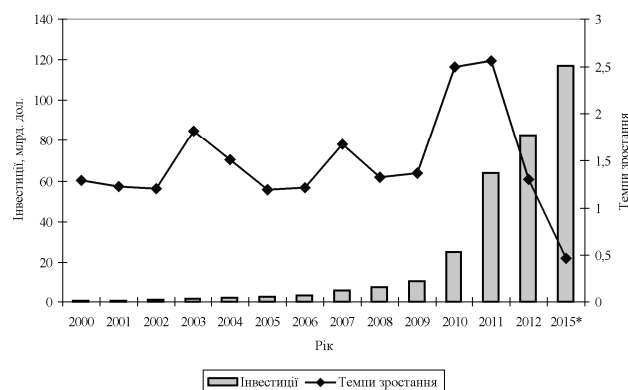

Рисунок 5 – Динаміка світових інвестицій в нанотехнології [8, 9]

Примітки: * інвестиції – прогноз, темпи зростання – за усередненими показниками

З приведених даних рис. 5 видно, що за останні 15 років країни світу сукупно вклали в розвиток нанотехнологій більше 200 млрд. дол. Найбільші темпи зростання інвестицій в нанотехнології спостерігалися в 2010-2011 рр., але протягом всього останнього часу фінансування продовжує збільшуватися.

Лідирують за розміром інвестиційних вкладень в проекти з нанотехнологіями американські державні установи (так, наприклад, бюджетні асигнування США перевищують аналогічні в Японії у 1,6 рази). На частку США припадає близько третини світових витрат на розвиток нанотехнологій. Якщо десять років тому висока інвестиційна активність до виробництв шостого технологічного укладу спостерігалася в країнах Європейського Союзу (15 відсотків світових інвестицій) і Японії (2 відсотки світових інвестицій), то на сьогоднішній день світовими лідерами за обсягом річних інвестицій в нанотехнології так і залишаються США (2,5 млрд. дол.), друге місце посідає Російська Федерація (2 млрд. дол.), потім йде КНР (1,5 млрд. дол.) [10].

І хоча в абсолютному вираженні США фінансують нанотехнології та пов'язані з ними дослідження більше, чим інші країни світу, але за відносними показниками вони з 2006 року відстають від азійських конкурентів. Так, у 2006 році інвестиції США в нанотехнології склали 5,42 долара в перерахуванні на кількість населення; Південна Корея – 5,62; Японія – 6,3; Тайвань – 9,4.

На 2003-2007 роки Китай виділив близько 240 млн. дол. (сьогодні ця цифра сягає 1,5 млрд. дол.) Бразилія – більш 25 млн. дол., Індія – 23 млн. дол.,

Аргентина – 10 млн. дол. на найближчі п'ять років. Південна Африка за останній рік інвестувала в нанорозробки 6 млн. дол.

Рис. 6 показує зростання публікацій, патентів і грантів NSF з 1991 до 2012 р. Патенти і наукові публікації демонструють помітне збільшення свого темпу зростання, що починається на початку 2000-х та продовжується до 2012 р. Число грантів стабілізувалося приблизно з 2003 року, і залишається практично незмінним дотепер.

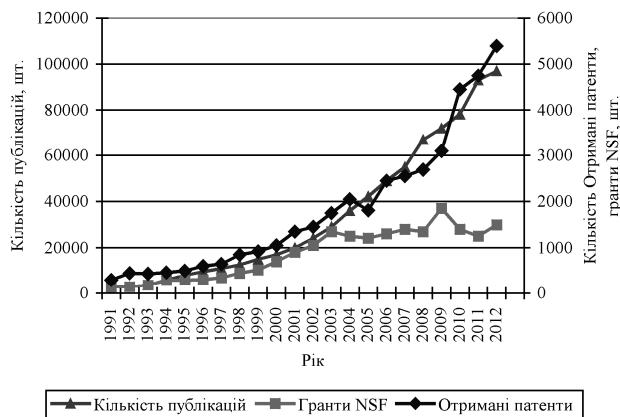

Рисунок 6 – Динаміка кількості наукових публікацій, отриманих патентів та грантів NSF в галузі нанотехнологій [11]

США є визнаним лідером в області нанотехнологій. З 2000 року в країні реалізується федеральна програма «Національна нанотехнологічна ініціатива» (NNI). NNI є НДДКР-програмою із залученням діяльності більше 20 департаментів і незалежних агентств уряду США, діяльність яких пов'язана з нанотехнологіями. Сполучені Штати задають темп для інновацій у сфері нанотехнологій в усьому світі з появою NNI у 2000 році. NNI сьогодні складається з індивідуальних і корпоративних органів федеральних відомств, що здійснюють свою діяльність у сфері нанотехнологій, з найширшим діапазоном досліджень і нормативних ролей і обов'язків. Фінансова підтримка розробок в області нанотехнологій здійснюється безпосередньо установами-членами NNI, а не самою NNI.

В якості міжвідомчих повноважень NNI формує і контролює свій бюджет і планує діяльність установ-членів за допомогою Національної науково-технічної ради (NSTC). NNI поєднує знання, необхідні для просування цієї масштабної і складної області, створює напрями для загальних цілей, пріоритетів і стратегій, що допомагають кожному учаснику федеральної програми за допомогою сукупних ресурсів всіх установ, які беруть участь в програмі. NNI здійснює підтримку розробок в області нанотехнологій в академічних, урядових і галузевих лабораторіях по всій території Сполучених Штатів. Декілька країн, що розвиваються, виявили ініціативи нанотехнологій, щоб підсилити їх здатність і витримати економічне зростання [12, 21]. Управління з науки і техніки Індії за п'ять років (2004-2009) інвестувало 20 млн.

дол. для їх Ініціативи науки і техніки наноматеріалів [13]. Panacea Biotec [14] (Нью-Делі, Індія) проводить нові дослідження виробництва лікарських засобів, використовуючи мукоадгезивні наночастинки. Дослідницький фонд Dabur (Газіабад, Індія) бере участь у клінічних іспитах виробництва ліків від раку – паклітаксел, механізм дії яких пов'язаний із впливом на процес поділу клітини [15].

Відповідно до звіту NASSCOM (Національна асоціація компаній у сфері програмного забезпечення і сервісу, National Association of Software and Service Companies, Індія), міжнародний нанотехнологічний сектор ринку в цей час оцінюється в 180 млрд. дол., а в 2015 виросте до 800 мільярдів. Прогнозується, що нанотехнології створять 12 мільйонів нових робочих місць до кінця 2015 р. [16]. Вже в 2003 році Китай увійшов до трійки світових лідерів за дослідженнями в галузі переходу до VI технологічного укладу і продовжує сьогодні утримувати позиції. Так, число заявок на одержання патентів у сфері нанотехнологій з Китаю посідає третє місце у світі після США і Японії [17]. У Бразилії спроектований бюджет для нанонауки на період 2004-2007 періодів складає приблизно 25 млн. дол., в країні функціонують три інститути, чотири мережі, приблизно 300 учених працюють на виробництвах, які ґрунтуються на шостому технологічному укладі [18]. Південноафриканська Нанотехнологічна Ініціатива [19] є національною мережею академічних дослідницьких установ, які проводять дослідження в галузі каталізаторів нанофазы, нанофільтрів, нанодротин, нанотрубок та ін. Інші країни, що розвиваються, такі як Таїланд, Філіппіни, Чилі, Аргентина, і Мексика, також прагнуть до нанотехнологій, хоча і в меншому ступені.

Україні при формуванні та реалізації національної інноваційної стратегії необхідно враховувати світові тенденції переходу до VI технологічного укладу та його ядру – нанотехнологіям. Так, цей виклик повинен бути відправним при таких механізмах реалізації інноваційної стратегії, як прогнозування науково-технологічного розвитку та формування державних пріоритетів в інноваційній політиці.

Спираючись на класику стратегічного управління, слід відмітити зростання ролі людського фактора, якому найбільша увага приділяється при формуванні і реалізації стратегії не лише у теоретичних дослідженнях, а й на практиці у розвинених країнах. Економіка знань формується за рахунок та завдяки саме людському капіталу, який дозволяє поєднати в один ланцюг людину і автоматизовані (комп'ютеризовані) засоби виробництва, а людина та її розумові здібності виступають головною продуктивною силою. Інтелектуальний потенціал людини генерує інновації та виступає основою НТП держави. Людський капітал нації – навички і здібності громадян – являє собою найбільш важливий фактор довгострокового економічного успіху у конкурентній боротьбі в порівнянні з іншими ресурсами. Тому розвинені країни з кожним роком

все більше уваги приділяють вдосконаленню та розвитку соціальної складової суспільства. Статистичні дані за 2013 р. щодо індексу розвитку людського капіталу у світі, дослідження якого

проводяться з 1990 р. і являють собою важливі показники тривалості життя та навчання населення, на підставі досліджень 187 країн наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Індекс розвитку людського потенціалу та його компоненти [20]

Розвиток людського потенціалу групи або регіону	Значення індексу розвитку людського потенціалу		Очікуване життя при народженні, років		Середня тривалість шкільного навчання, років		Середня тривалість навчання, років		ВВП на душу населення, (паритет купівельної спроможності, тис. дол. США)	
	2010	2013	2010	2013	2010	2013	2010	2013	2010	2013
Дуже високий рівень людського розвитку	0,885	0,890	79,7	80,2	11,7	11,7	16,2	16,3	38,548	40,046
Високий рівень людського розвитку	0,723	0,735	73,9	74,5	8,1	8,1	13,1	13,4	11,584	13,231
Середній рівень людського розвитку	0,0601	0,614	67,1	67,9	5,5	5,5	11,3	11,7	5,368	5,960
Низький рівень людського розвитку	0,479	0,493	58,2	59,4	4,1	4,2	8,7	9,0	2,631	2,904
Арабські країни	0,675	0,682	69,7	70,2	6,2	6,3	11,7	11,8	15,281	15,817
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	0,688	0,703	73,5	74,0	7,4	7,4	12,3	12,5	8,628	10,499
Європа і Центральна Азія	0,726	0,738	70,7	71,3	9,6	9,7	13,3	13,6	11,280	12,415
Латинська Америка і Карибський басейн	0,734	0,740	74,2	74,9	7,9	7,9	13,8	13,7	12,926	13,767
Південна Азія	0,573	0,588	66,4	67,2	4,7	4,7	10,6	11,2	4,732	5,195
Африка на південь від Сахари	0,468	0,502	55,2	56,8	4,8	4,8	9,4	9,7	2,935	3,152
Світ	0,693	0,702	70,3	70,8	7,7	7,7	11,9	12,2	12,808	13,723

Як бачимо з табл. 1, глобальне значення індексу розвитку людського потенціалу складає 0,702, країни рухаються в позитивному напрямку, але темпи зростання є значно нерівномірними. Так, найбільш низькі регіональні значення досліджуваного індексу спостерігаються в Африці на південь від Сахари (0,502) та в Південній Азії (0,588), а найбільш високі в Латинській Америці і Карибському басейні (0,740), слідом за ними ідуть Європа і Центральна Азія (0,738). Взагалі, слід відзначити, що темпи зростання індексу розвитку людського потенціалу у 2008-2013 рр. мають тенденцію к уповільненню в порівнянні з 2000-2008 рр., що, в першу чергу, пов'язано з фінансово-економічною кризою. Особливо це стало помітним в Арабських країнах, країнах Латинської Америки і Карибського басейну та в Азії, де середньорічне зростання зменшилося приблизно наполовину. Криза мала значний вплив на три компонента індексу розвитку людського потенціалу. Так, зростання ВВП на душу населення значно знизилася в Арабських країнах та в Європі і Центральній Азії. Темпи зростання тривалості життя при народженні в останні роки знизилася у всіх регіонах, виключенням є тільки країни Африки на південь від Сахари. З 2008 року також знижується тривалість навчання. Зміни між групами рівнів розвитку людського потенціалу було опрацьовано за даними 141 країни (рис. 7).

З 47 країн з низьким рівнем людського розвитку в 1990 р. 16 на даний час знаходяться у середній групі та 1 (Китай) – у високій. З 45 країн з середнім рівнем людського розвитку в 1990 р. 29 тепер в групі високого рівня людського розвитку, а 3 (Аргентина, Хорватія та Саудівська Аравія) знаходяться в групі дуже високого людського розвитку.

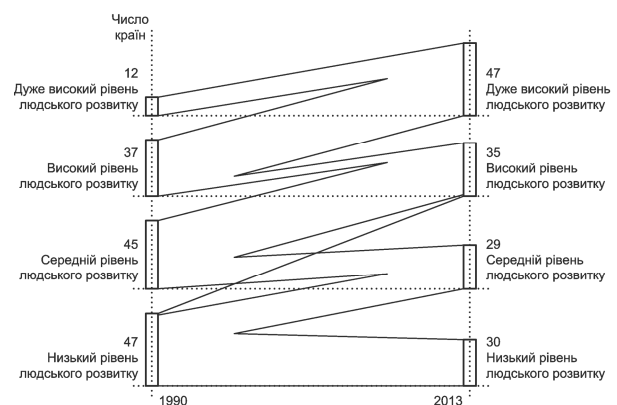

Рисунок 7 – Розвиток людського потенціалу за групами у світі [20]

Вражає, що з 32 країн, які були у групі високого людського розвитку, 90% на даний час перебуває у групі дуже високого людського розвитку. Такі позитивні тенденції склалися внаслідок зменшення в цих країнах нерівності та зниження кількості бідних, за рахунок інвестицій в здоров'я, освіту та соціальний захист населення, що в свою чергу призвело до поліпшення доступу до охорони здоров'я і зменшення смертності; збільшення грамотності, розвитку навичок і підвищення здатності людей до якісної, затребуваної та продуктивної праці. При цьому програми підтримки незахищених верств населення знизили його уразливість. Отже, розвиток Україні неможливо уявити без наявності могутнього кадрового забезпечення. Необхідність формування людського ресурсу є головною умовою успішної реалізації інноваційної стратегії. В основі кожного механізму реалізації лежить творчий потенціал людського

капіталу держави. Саме професійні люди здатні організувати дію стратегії, прийнятої керівництвом, та привести її к поставленій цілі найбільш оптимальним шляхом, нівелюючи можливі ризики і погрози з боку зовнішнього оточення. Причому реалізація національної інноваційної стратегії залежить не тільки від тих працівників, які будуть брати безпосередню участь у цьому процесі, а і від населення країни, яке повинно її підтримувати у своїй більшості.

ВИСНОВКИ. Таким чином, гостра необхідність активізації інноваційного процесу в масштабах національної економіки України пов'язана з низкою тенденцій міжнародного розвитку та викликів світового господарства.

В результаті дослідження одними з ключових викликів для України визначено такі основні фактори зовнішнього середовища, що впливають на становлення інноваційної економіки, а саме: 1) наслідки глобалізації економіки, які відкрили вітчизняну економіку світу, підвищили її спроможність до отримання інновацій та нової інформації, але й піддали негативним міжнародним тенденціям у вигляді, наприклад, швидкого втягування до світових фінансових криз та ін.; 2) перехід до VI технологічного укладу при тому, що в економіці держави панують III та IV технологічні уклади; 3) провідна роль людського капіталу, як найбільш ефективного об'єкту інвестиційних вкладень, при врахуванні, що цей ресурс в країні найбільш проблемний (низький рівень доходів населення, відсутність середнього класу, поступове зменшення кількості населення та ін.). Усі проаналізовані чинники екзогенного характеру здійснюють значний вплив на побудову інноваційної економіки в Україні та актуалізують необхідність вироблення адекватних відповідей, однією із яких повинна стати національна інноваційна стратегія, яка є набагато більш ефективним засобом в конкурентній боротьбі в порівнянні з традиційними способами та дозволяє мінімізувати вплив конкурентних сил на діяльність національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов Б. А. Глобализация и стратегическое управление [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pereformat.ru/2014/01/strategicheskoe-upravlenie>.
2. Кизим Н. А. Практика составления и проблемы реализации стратегии развития Украины и её регионов / Н. А. Кизим, Ш. А. Омаров // Проблемы экономики. – 2010. – №4. – С. 13–21.
3. UNCTAD, World Investment Report 2014 [Electronic resource] – Mode of access: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_overview_en.pdf.
4. Шамина Л. К. К вопросу о состоянии государственного финансирования инновационной деятельности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ibl.ru/konf/151211/o-sostojanii-gosudarstvennogo-finansirovanija.html>.
5. Battelle, 2014 Global R&D funding forecast

[Electronic resource] – Mode of access: http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf.

6. National Science Foundation, Science & Engineering Indicators 2014 [Electronic resource] — Mode of access: <http://www.nsf.gov/statistics/seind14/content/digest/nsb1402.pdf>.

7. World Intellectual Property Organization, World Intellectual Property Indicators 2013 [Electronic resource] – Mode of access: http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/intproperty/941/wipo_pub_941_2013.pdf.

8. Frost&Sullivan [Electronic resource] – Mode of access: <http://ww2.frost.com>.

9. Lux Research [Electronic resource] – Mode of access: <http://www.luxresearchinc.com>.

10. Инвестиции в нанотехнологии // Вести Экономика. – Состоянием на 1 августа 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vestifinance.ru/infographics/4587>.

11. NSF [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.nseindia.com/index_nse.htm.

12. Court E, Daar AS, Martin E, Acharya T, Singer PA (2004) Will Prince Charles et al diminish the opportunities of developing countries in nanotechnology? [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.nanotechweb.org/articles/society/3/1/1/>.

13. U.S., Indian high technology will benefit through cooperation (2003) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://newdelhi.usembassy.gov/www.hpr0812a.html>.

14. Panacea Biotec [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.panacea-biotec.com/products/products.htm>.

15. Bapsy PP, Raghunadharao D, Majumdar A, Ganguly S, Roy A, et al. (2004) DO/NDR/02 a novel polymeric nanoparticle paclitaxel: Results of a phase I dose escalation study. J Clin Oncol 22(14S): 2026.

16. Nanotechnology // Amity EduMedia [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.amityedumedia.com/nano.htm>.

17. China's nanotechnology patent applications rank third in world. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.investorideas.com/Companies/Nanotechnology/Articles/China'sNanotechnology1003,03.asp>.

18. Meridian Institute Report of the international dialogue on responsible research and development of nanotechnology. Attachment F. [Electronic resource] – Mode of access: http://www.nanoandthepoor.org/Attachment_F_Responses_and_Background_Info_040812.pdf.

19. South African Nanotechnology Initiative [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.sani.org.za>.

20. Human Development Report 2014 [Electronic resource]. – Mode of access: http://hdr.undp.org/en/media/EN_Summary.pdf.

21. Маслак О. І. Використання нереалізованого економічного потенціалу підприємств в умовах циклічного розвитку / О. І. Маслак, Н. Є. Гришко, О. О. Безручко // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 1–2(2). – С. 43–46.

THE IMPACT OF GEOECONOMIC FACTORS ON THE FORMATION AND REALIZATION OF NATIONAL INNOVATIVE STRATEGY

N. Teryoshkina

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Heroiv Stalinhradu prospekt, 9, Mykolaiv, 54025, Ukraine. E-mail: phd_76@mail.ru

Purpose. The influence of geoeconomic factors on the formation and realization of an innovative strategy within a controlled system of the national economy are revealed and systematized. **Methodology.** Standard scientific and data collection methods of the economic development regularities and reorganization of the economic relations have been used. **Results.** Some major factors of environment, which are vital for Ukraine and which influence the formation of innovative economy, have been revealed: 1) the consequence of globalization on the economy; not only opening up the national economy to the world, increasing opportunities for innovation and new information, but also being subjected to negative international tendencies in the form of a fast retraction in world financial crises, etc.; 2) transition to the VI technological way thus that in economy of the state III and IV technological ways dominate; 3) the leading role of the human capital, as the most effective object of investments placement, with respect that this resource is the most topical for our country. **Originality.** The interconnected globalization challenges which influence mechanisms of realization of national innovative strategy of Ukraine have been systematized. **Practical value.** Features of influence of globalization challenges on process of formation and realization of innovative strategy are established. References 21, tables 1, figures 7.

Key words: geoeconomy, innovative strategy, national economy.

REFERENCES

1. Vinogradov, B. A. (2014), Globalizacija i strategicheskoe upravlenie [Globalization and strategic management], available at: <http://pereformat.ru/2014/01/strategicheskoe-upravlenie> (accessed September 15, 2015).
2. Kizim, N. A., Omarov, Sh. A. (2010), "Practice of drawing up and problem of realization of strategy of development of Ukraine and its regions", *Problemy ekonomiky*, no. 4, pp. 13-21.
3. "UNCTAD, World Investment Report" (2014), available at: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_overview_en.pdf (accessed September 15, 2015).
4. Shamina, L.K. "To a question of a condition of public financing of innovative activity" available at: <http://www.ibl.ru/konf/151211/o-sostojanii-gosudarstvennogo-finansirovaniya.html> (accessed September 15, 2015).
5. "Battelle, 2014 Global R&D funding forecast", available at: http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf (accessed September 15, 2015).
6. "National Science Foundation, Science & Engineering Indicators", (2014), available at: <http://www.nsf.gov/statistics/seind14/content/digest/nsb1402.pdf> (accessed September 15, 2015).
7. "World Intellectual Property Organization, World Intellectual Property Indicators", (2013), available at: http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/intproperty/941/wipo_pub_941_2013.pdf (accessed September 15, 2015).
8. "Frost&Sullivan, available at: <http://ww2.frost.com>. (accessed September 15, 2015)
9. Lux Research, available at: <http://www.luxresearchinc.com> (accessed September 15, 2015)
10. "Investments into nanotechnologies", *Vesti Jekonomika*, available at: <http://www.vestifinance.ru/infographics/4587> (accessed September 15, 2015).
11. "NSF", available at: http://www.nseindia.com/index_nse.htm (accessed September 15, 2015).
12. Court, E, Daar, A., Martin, E., Acharya, T, Singer, P. (2004), "Will Prince Charles et al diminish the opportunities of developing countries in nanotechnology?", available at: <http://www.nanotechweb.org/articles/society/3/1/1/1> (accessed September 15, 2015).
13. "U.S., Indian high technology will benefit through cooperation" (2003), available at: <http://newdelhi.usembassy.gov/wwwwhpr0812a.html> (accessed September 15, 2015).
14. "Panacea Biotech", available at: <http://www.panacea-biotech.com/products/products.htm> (accessed September 15, 2015).
15. Bapsy, P., Raghunadharao, D., Majumdar, A., Ganguly S., Roy, A., (2004), [DO/NDR/02 a novel polymeric nanoparticle paclitaxel: Results of a phase I dose escalation study. *J Clin Oncol* 22(14S): 2026].
16. "Nanotechnology, Amity EduMedia", available at: <http://www.amityedumedia.com/nano.htm> (accessed September 15, 2015).
17. "China's nanotechnology patent applications rank third in world", available at: <http://www.investorideas.com/Companies/Nanotechnology/Articles/China'sNanotechnology1003,03.asp> (accessed September 15, 2015).
18. "Meridian Institute Report of the international dialogue on responsible research and development of nanotechnology. Attachment F., available at: http://www.nanoandthepoor.org/Attachment_F_Responses_and_Background_Info_040812.pdf (accessed September 15, 2015).
19. "South African Nanotechnology Initiative", available at: <http://www.sani.org.za> (accessed September 15, 2015).
20. "Human Development Report" (2014), available at: http://hdr.undp.org/en/media/HDR2013_EN_Summary.pdf (accessed September 15, 2015).
21. Maslak, O., Grishko, N., Bezruchko, O. (2015), "Undeveloped Competitive Opportunities of Enterprises Using in Cyclical Development Conditions"// *Economic Annals XXI*, no 1-2(2) / 2015, pp. 43-46.

Стаття надійшла 10.10.2015